

UN NOBIL FILANTROP – ZENOVIE HAGI CONSTANTIN POP

Ioan Ovidiu ABRUDAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Teologie

Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Theology

Personal e-mail: abrudanioanovidiu@yahoo.com

A NOBLE PHILANTHROPIST - ZENOVIE HAGI CONSTANTIN POP

Descending from a family wherein the philanthropic vocation had already manifested itself for at least two generations, Zenovie Hagi Constantin Pop acquired this virtue as a spiritual heritage, which he felt bound to pass on to the subsequent generations. It is therefore hardly surprising to discover this altruism reborn in the passion with which one of his granddaughters dedicated herself to alleviating the suffering of the wounded during the First World War. Zenovie himself had set such an example when he responded to Bishop Andrei Saguna's urge to do something to comfort the orphans of the 1848-49 war. He always regarded the title of nobility, acquired as a reward for his dedication to the public good, as a responsibility, rather than as reason for pride. The present study seeks to reconstruct and succinctly reproduce, from published or unpublished sources, the biography of this personality, placing a special emphasis on the character traits that Zenovie Hagi Constantin Pop tirelessly carved throughout his life, along with his generosity and strive towards never dashing the hopes of the poor.

Keywords: philanthropist; Zenovie Hagi Constantin Pop; Hagi Constantin Pop Foundation; The Annunciation Church of Sibiu; patronized church

În monografia închinată artelor grafice românești, George Oprescu amintește un portret al lui Zenovie Hagi Constantin Pop, desenat în 1850 de Petre Mateescu (1821-1873) și litografiat la Viena, în imprimăria lui Johann Rauh¹. Stampa, păstrată la vremea respectivă la Biblioteca Municipiului București², fusese reprodusă cu decenii în urmă în volumul bogat ilustrat pe care Dumitru Z. Furnică l-a consacrat istoriei comerțului românesc³. George Oprescu nu a stăruit în analiza imaginii, trecând-o doar în revistă între destul de puținele lucrări cunoscute din creația lui Mateescu⁴. A remarcat cu abia disimulată ironie poza marțială a lui Zenovie Pop, atitudine subliniată și de croiala strânsă a redingotei ajustată în talie. Știm însă că această afectare distinsă nu reprezenta decât maniera discretă de a se înfățișa a unei persoane de o mare noblețe spirituală și căldură sufletească, calități manifestate în mărinimia cu care a vegheat la îmbunătățirea stării *materiale*, culturale și *morale a semenilor săi ardeleni*.

Zamfir alias Zenovie Hagi Constantin Pop s-a născut la 21 septembrie 1785⁵ în municipiul Hermannstadt/Sibiu, capitală și important centru economic și comercial din Marele Principat al Transilvaniei, integrat la acea vreme în Monarhia Habsburgică. Tatăl său, Hagi Constantin Pop, membru de vază în Compania

grecească, deținea încă din 1768 în oraș o firmă comercială de import, export și tranzit care avea să cunoască în deceniile care au urmat un succes fulminant. Un stimulent însemnat al dezvoltării casei de comerț l-a constituit preluarea de către Constantin Pop în 1771, prin căsătoria cu Păuna Hagi Petru Luca, a afacerii socrului său⁶, și el un venerabil asociat al Companiei grecești și o figură respectată a burgheziei sibiene.

Prin ambii părinți, Zamfir avea obârșii oltenesti, în pătura mijlocie a boierimii⁷. Atât Constantin Pop, cât și Păuna proveneau din Craiova, de care au rămas atașați sufletește și prin relațiile de afaceri pe care au continuat să le întrețină în Bănie, după stabilirea lor în părțile ardeleni. Tenacitatea cu care negustorul și-a sporit an de an profiturile și notorietatea i-a înlesnit înaintarea în ierarhia socială până la o poziție privilegiată la care era aproape de neconceput să râvnească un român în orașul săsesc, cu legi atât de restrictive față de străini. Hagi Constantin Pop s-a numărat printre cei dintâi care au dobândit recunoașterea dreptului de concivilitate, în baza decretului de toleranță al împăratului Iosif al II-lea, cumpărând imobilele din Piața Mare Nr. 123 și de pe strada Măcelarilor Nr. 21⁸. În cartierul Iosefin, din afara zidurilor cetății, familia Pop mai deținea grădina de pe Schewis Gasse – între cele mai frumoase aranjate din întregul oraș⁹ –, precum și

terenul de pe actuala stradă Justiției pe care au construit biserica „Buna Vestire” și o școală confesională.

În casa cu prăvălie¹⁰ din piața centrală a Sibiului¹¹ s-au născut Zamfir și ceilalți frați ai săi: Alexandru ori Alexandra – un prim copil care a murit foarte de timpuriu, poate chiar la naștere, Maria, sora cea mare și Constantin (Dincă), mezinul familiei (n. 1790). Părinții s-au îngrijit de educația tuturor, însă îndeosebi pe Zamfir au căutat să-l pregătească cât mai temeinic pentru ca la vremea cuvenită să fie capabil să preia frâiele firmei care „îmbrăcase cu timpul strălucirea unei case de comerț de mare încredere, respectată și cu renume în întreaga Europă”¹². La început, copilul a fost „unul dintre școlarii dascălului grec din Sibiu, foarte bine plătit de Companie”¹³, Dimitrios Zisis din Ampelakia¹⁴. În școlile grecești din Transilvania, cum era și cea înființată în 1766¹⁵ la Sibiu, elevii învățau limba elină, însă erau pregătiți inclusiv ca să devină iscusiți administratori, înlesnindu-li-se calea către „o bună stăpânire a aritmeticii, a contabilității și a arhivisticii, necesare pentru rânduiala registrelor de socoteli și a copierelor de scrisori, în general a arhivei pe care se întemeia managementul afacerilor”¹⁶. Zamfir a urmat cursurile acestui prim ciclu de învățământ până la vârsta de 14 ani. Nu știm unde funcționat școala înainte de 1797, când, inclusiv prin contribuția materială și morală a lui Hagi Constantin Pop, s-a inițiat construirea concomitent cu biserica Schimbarea la Față de pe strada Măcelarilor și în vecinătatea acesteia a unui local destinat special acestei funcțiuni, precum și o locuință pentru învățător¹⁷.

În iunie 1799, Zamfir a plecat la București pentru a-și continua instrucția la nivel gimnazial. A fost înscris la școala grecească a Academiei Domnești, mutată de Mihail Șutu de la Mănăstirea Sfântul Sava în așezământul de pe lângă biserica Domnița Bălașa, și care era condusă de ilustrul dascăl și cărturar Lambros Photiades din Ianina (1795-1805)¹⁸. În cei trei ani cât a durat ciclul studiilor, tânărul a fost găzduit la intervenția episcopului Iosif Sevastias chiar în casa în care locuiau directorul și ceilalți patru profesori ai Academiei. Înzestrările sale și sângele învățătorilor au condus, scria Nicolae Iorga, la o bună procopsire a elevului. „Între Zamfirachi, care fu numit, după cel mai elegant onomastic elinesc, Zenobiu sau, pe româneasca de atunci, Zenovie, și între profesorul său (Lambro Fotiade) se înnodară astfel legături care dăinuie și mai târziu”¹⁹, la fel cum trainică s-a dovedit prietenia legată în acei ani de școală cu un alt viitor cărturar, Dionisie Fotino²⁰.

La începutul verii anului 1802, Zamfir, care va adopta de atunci înainte numele Zenovie, își încheie studiile bucureștene. S-a întors la Sibiu, unde însă nu a zăbovit decât până în anul următor, când la îndemnul și pe cheltuiala tatălui său se va înscrie la Universitatea din Viena ca să urmeze studii comerciale. Nu s-au păstrat decât puține știri despre românii care, încă în primul deceniu al secolului al XIX-lea, erau înmatriculați în instituțiile de învățământ superior apusene, învățând de la „profesori care întrebunțau altă metodă pentru alte scopuri”²¹. Nicolae Iorga l-a socotit însă pe Zenovie printre primii studenți români ortodocși care au putut beneficia de o asemenea instrucție în Occident²². Vreme de doi ani (1803-1805),

Zenovie a învățat limbile germană și franceză în paralel cu studierea științelor comerciale. Într-o scrisoare către tatăl său, îl informa că „am învățat de a ținea corespondența, socoteli, catastișă (contabilitate) și orice alt este trebuincios pentru negustorie”²³.

Fără îndoială că parcursul de inițiere în știința negoțului, odată împlinit de Zenovie, avea să-i ofere satisfacție deplină lui Hagi Constantin Pop, „doritor ca fiul său cel mare să meargă pe urmele lui”. Anul 1805, când tânărul Pop isprăvise studiile, a adus însă o lovitură grea Austriei, învinsă de armatele lui Napoleon Bonaparte, care au ocupat Viena. Nu știm dacă supunându-se unei măsuri luate de autoritățile militare, ori făcând un gest voluntar, în acel an Zenovie s-a înrolat în armată ca sublocotenent de cavalerie. Această nouă ipostază pare să-l fi sedus într-atât pe tânărul abia ieșit din amfiteatrele universitare, încât s-a abandonat cu totul, în tovarășia atâtor camarazi la fel de tineri, unui trai vesel și de bună seamă frivol. Lucrul l-a nemulțumit profund pe Hagi Constantin Pop care nu a întârziat să-l mustre și să-l îndemne părintește de a evita să se pună în situații necuviincioase care i-ar fi putut zădărnici avansarea în grad, mai ales că „fiind de alt neam” atragea mai mult atenția superiorilor²⁴. Este evident că Hagiul, care slujise în tinerețe într-un alt fel al armatei habsburgice²⁵, presimțea că ceea ce plănuise cu privire la profesiunea fiului său devenea tot mai improbabil să se întâmple.

Zenovie aspira acum la o carieră de ofițer în oastea împărătească și dădea semne că e preocupat să avanseze în ierarhia militară. Își înștiința părinții, scriindu-le din Timișoara, că fusese făcut aghiotant al maiorului Pop care-l și invitasă să rămână în regimentul de acolo²⁶. În 1808, când a trecut la cele veșnice părintele său, se afla încartiruit la Buda. Către sfârșitul anului următor, Păuna i-a cerut cu fermitate să revină la Sibiu pentru a prelua conducerea firmei, întrucât în vară murise prematur și fratele mai mic al lui Zenovie. A mai întârziat totuși pentru o vreme să ia decizia renunțării la profesia militară. I-a scris Păunei din București, de la Craiova și apoi din Viena, între altele și despre faptul că generalul în retragere baron Carol Enzenberg, care era un simpatizant al românilor, promisese să-l sprijine în avansarea la gradul de căpitan în Landwehr, armata permanentă a statului austriac²⁷. O ultimă scrisoare, în care Zenovie semna în calitate de ofițer, a expediat-o de la Viena în 1810 negustorului Stan Popovici²⁸, care de mult era omul cel mai apropiat de familie și rămas singur să se ocupe de continuarea afacerii. Curând, Pop avea totuși să demisioneze din armată și să revină acasă pentru a contribui prin cunoștințele de economie și finanțe însușite strălucit la Viena la bunăstarea familiei și la propășirea semenilor săi ardeleni.

Nu era singura schimbare care intervenea în viața lui Zenovie Pop. În 1812, la vârsta de 27 de ani a luat-o de soție pe Josefina Edlen von Prudezky (n. 6 mai 1783) care era de origine austriacă și pe care o cunoscuse la Viena prin intermediul fratelui acesteia, căpitan în armată, cu care Zenovie era prieten. Din această căsătorie au rezultat patru copii: Alexandrina (n. 1 iulie 1815), Eugenia (n. 26 decembrie 1816), Constantin (n. 11 octombrie 1820) și Paulina (n. 19 septembrie 1822). Băiatul a

fost botezat în ritul ortodox, al tatălui, în timp ce fetițele au preluat confesiunea romano-catolică a mamei lor. În primii 15 ani de căsnicie cuplul a locuit la Sibiu, unde era sediul firmei comerciale în fruntea căreia se așezase Zenovie și unde se găsea reședința somptuoasă a familiei, pe care acesta s-a preocupat să o extindă și să o remobileze cu piese comandate la Viena²⁹.

Pe lângă angajamentul tot mai ferm asumat în afacerile pentru care și-a redescoperit lesne simțul înnăscut, Zenovie a moștenit de la tatăl său și vocația de a se dedica cu abnegație semenilor, îndeosebi a celor de o limbă și de o credință cu el. A preluat alături de mama sa patronajul fundației bisericești și școlare care funcționa în suburbiul Iosefin al Sibiului încă de când fusese întemeiată aceasta, la finele secolului al XVIII-lea, de Stana Hagi Petru Luca și Hagi Constantin Pop. A respectat întru totul ceea ce fusese consfințit prin actele și statutele fundamentale, cu privire la funcționarea eficientă, prin administrare corectă și responsabilă, a patrimoniului și veniturilor bisericii și ale școlii. A vegheat să fie bine gestionat așa-numitul *fond hagician* instituit de tatăl său, din al cărui profit anual se asigurau salariile preotului și învățătorului, precum și întreținerea clădirilor.

Un document notarial din anul 1814, păstrat în arhiva parohială a bisericii Buna Vestire, atestă că Zenovie a reprezentat-o pe mama sa în procesul de autentificare a donației pe care aceasta a făcut-o pe seama fundației hagiciene din cartierul Iosefin, având ca obiect terenurile ce aparținuseră până atunci familiei și pe care se găseau biserica, cimitirul ortodox, casa parohială, școala și locuința învățătorului. În același an și în cel care a urmat, Zenovie Pop s-a îngrijit de restaurarea icoanelor tâmpelii din ctitoria bunicilor și părinților săi.

Pentru că ocupa o poziție atât de influentă, dar mai ales fiindcă se considera despre el că a „făcut parte din corul celor dintâi Greci (firește termenului nu i se aplică conotație etnică, *n. n.*) culti”, lui Zenovie Pop i s-a solicitat adesea să înlăunsească înscrierea copiilor de boieri olteni în instituțiile de învățământ din Sibiu. Băieții învățau la școala grecească ori la gimnaziul sășesc iar fetițele la școala călugărițelor ursuline. Alții i-au cerut să le recomande institutori și dascăli de limbi străine: greacă, germană, italiană sau franceză, dar și de pictură. Și tot de la el se aștepta sprijin pentru plasarea odraslelor boierești în centre universitare cum erau Viena sau Parisul.

Ca promotor al culturii grecești, a publicat și sprijinit apariția unor producții literare sau științifice. În 1803, Zenovie a tipărit la Viena tratatul în două volume intitulat *Metrică*, scris în grecește sub îndrumarea dascălului Photiades, căruia i-a și fost dedicată lucrarea³⁰. În 1818-1819, fostul coleg de la Academia Domnească, Dionisie Fotino, avea să beneficieze de mijlocirea lui Zenovie pentru imprimarea la Viena a scrierilor redactate în neogreacă, *Istoria Daciei și Noul Erotocrit*³¹.

Relații ale casei de comerț din Sibiu cu lumea occidentală existaseră încă de pe când pe firmă figurau numele lui Hagi Petru Luca și Constantin Pop. Legături de afaceri erau întreținute la vremea respectivă îndeosebi cu negustori din orașele croate sau italiene: Zagreb, Fiume (Rijeka), Triest

și Veneția³². După încheierea războaielor napoleoniene, pe continent s-a instaurat însă un nou echilibru al sistemului de putere, marcat de supremația militară și politico-economică a Marii Britanii. Acest fapt a determinat în mod natural reorientarea intereselor firmei sibiene către piețele din vestul și nord-vestul european. Astfel că, din dorința de a lua contact nemijlocit cu viața comercială franceză și britanică, Zenovie Pop a întreprins o călătorie la Paris, Londra, precum și în alte orașe importante ale Regatului Unit. S-a aflat în tot acest îndelungat periplu în compania lui Gheorghe Simeon Sina (1782 sau 1785-1856). Provenind dintr-o familie de renumiți întreprinzători aromâni moscopoleni stabiliți în Austria, acesta conducea, încă din 1822, casa bancară omonimă din Viena³³, a doua ca importanță în Austria, după cea a lui Rothschild³⁴. Cei doi se împrieteniseră pe vremea când Zenovie fusese preceptorul fratelui vitreg al lui Gheorghe³⁵.

Cei doi companioni au sosit în Paris la începutul lui decembrie 1826, urmând să petreacă aici mai bine de jumătate de an. Intenția lor era să radiografeze cât mai exact funcționarea sistemului de comerț și piața financiară din metropola franceză. Zenovie cutreiera zilnic străzile și bulevardele în căutarea caselor de comerț celor mai reputeate, de unde a achiziționat pentru uz personal sau pentru prieteni, dar și pentru magazinul din Sibiu, produse manufacturiere de lux din cele mai diverse categorii, de la vestimentație, încălțăminte, mercerie, parfumerie și bijuterie, până la cărți. A frecventat vestitele restaurante pariziene, alcătuiind lungi liste cu produse culinare specifice. Serile și le petrecea asistând la concerte și reprezentații teatrale și a fost periodic oaspetele seratelor muzicale și dineurilor organizate în casele burgheziei și aristocrației pariziene. Între gazdele care i-au făcut această onoare s-a remarcat sofisticata baronesă Betty Salomon von Rothschild³⁶. Salonul ei era locul întâlnirilor *hebdomadare* ale celor mai vestiți scriitori, muzicieni și pictori ai vremii, Betty fiind o veritabilă patroană a artelor.

Către jumătatea lunii mai (1827), Pop și Sina au părăsit Franța, traversând Canalul Mânecii la Dover și îndreptându-se către Londra, cea de-a doua țintă a călătoriei lor. Au cutreierat și aici magazinele cele mai exclusiviste, punându-se la curent din paginile presei londoneze cu actualitatea politică și financiară. N-au lipsit nici concertele și reprezentațiile teatrale la care au asistat în mai multe rânduri. A urmat o ultimă etapă a vizitei în Anglia, cu un itinerar extrem de bogat care a cuprins orașele Oxford, Birmingham, Newcastle, Manchester (unde ajung în 5 iunie), Liverpool, Chester, Worcester, Bristol, Bath, Salisbury și în final Brighton, de unde s-au îmbarcat pentru traversarea Canalului și a continua, prin Paris, drumul către casă³⁷.

Abia întors la Sibiu, Zenovie a fost confruntat cu evenimentul dureros al despărțirii de mama sa, care a murit în toamna sau iarna anului 1827. Păuna Hagi Constantin Pop a fost înmormântată alături de soțul ei, în cimitirul Bisericii din Groapă.

Murise între timp și unchiul Ianache Hagi Petru Luca, iar dintre rudele apropiate pe care Zenovie le-a avut în oraș rămăsese doar sora mai mare, Maria, căsătorită cu Iosif Manicati Safranos. Faptul l-a determinat să ia hotărârea de a

părăsi Sibiu și Transilvania, pentru a profita de oportunitățile mai importante pe care le oferea capitala imperială pentru dezvoltarea în continuare a afacerii și educația copiilor.

În 1831, Zenovie Pop a realizat transferul definitiv al activității casei comerciale la Viena³⁸, punând-o sub denumirea „Grosshandlungshauses H. C. Popp”, biroul firmei funcționând la parterul clădirii cu numărul 512 de pe Hoher Markt³⁹, proprietatea baronului Sina și chiar în vecinătatea palatului de reședință al acestuia. În 1832, Zenovie a vândut și cele două prăvălii și terenul din mahalaua Petre Boj pe care firma le deținea la Craiova⁴⁰. Mai rămânea doar responsabilitatea pe care și-o asumase cu privire la fundația hagiciană din cartierul Iosefin. Chestiunea administrării așezământului filantropic se putea însă lesne regla chiar de la Viena, prin instrumente specifice care-i erau la îndemână economistului și omului de finanțe care devenise Zenovie Pop. Totuși, înaintea plecării s-a îngrijit ca biserica ctitorită de bunica și de părinții săi să fie renovată. A comandat pictorului bucureștean Dimitrie Dimitriu, venit de curând în Transilvania, zugrăvirea icoanelor pentru o nouă tâmplă iar în 26 decembrie 1831 a așezat în biserică portretele Stanei Petru Luca, Păunei și al lui Hagi Constantin Pop.

La Viena, Zenovie Pop a putut beneficia de sprijin prețios și cordial din partea prietenului Sina care fusese înnobilit de curând. Baronul era extrem de influent în mediile financiare, fiind director în Banca Națională a Austriei (1825-1849) și mai târziu chiar vice-governator al respectivei instituții (1849-1856). Educația aleasă și experiența profesională pe care Zenovie o acumulase inclusiv în domeniul economic și juridic l-au ajutat să promoveze la rândul său pe treptele celei mai înalte ierarhii din administrația statului austriac, ajungând să ocupe funcțiile de director al Băncii Naționale (*Privilegierte Österreichische Nationalbank*, din 1843) și de judecător asociat al Curtii Comerciale (*Beisitzer des Handelsgerichts*) ori să fie ales membru în consiliul de administrație al unei societăți naționale importante, precum era prima companie feroviară de stat (*Dir. der privilegierte erster Staats - Eisenbahn - Gesellschaft*)⁴¹.

A fost recompensat pentru meritele sale excepționale în slujirea monarhiei austriece cu ridicarea la rangul de cavaler (1855) și apoi de baron de Böhmstetten (1862)⁴². În virtutea acestei din urmă calități, Zenovie Constantin Pop a fost numit pe viață (din 1863) senator în Camera superioară a Parlamentului Austriac, echivalentul Camerei lorzilor britanică.

Să mai adăugăm și faptul că în 1862 a fost ales membru onorar al Societății literare ASTRA⁴³.

Câștigului dobândit sub forma recunoașterii excelenței profesionale i s-au adăugat o serie de împliniri în plan familial. Copiii săi s-au căsătorit în familii aristocratice din Austria, cu excepția Eugeniei, al cărei soț a fost filologul de origine italiană Johann (Gian Battista) Bolza. A fost ea însăși poetă.

Zenovie Pop a avut patru nepoți: pe Johanna și Constantin, din partea fiului său, și pe fiicele Paulinei, Paula și Maria. După ce vreme de câțiva ani și-a secondat tatăl la conducerea firmei din Viena, Constantin Pop a murit prematur în 1852.

Încă din 1864 au început să apară semne că sănătatea lui Zenovie Pop devenise tot mai precară, senatorul fiind nevoit să absenteze din această pricină de la ședința Dietei transilvănene care s-a întrunit în ziua de 3 mai la Sibiu⁴⁴.

S-a stins din viață la vârsta de 81 de ani, în 29 iunie 1866, la două luni de la decesul Josefinei, pe când se afla pentru cură balneară la Gleichenberg (azi Bad Gleichenberg), și a fost înmormântat alături de fiul său, în secțiunea ortodoxă a cimitirului St. Marx din Viena⁴⁵. Pe monumentul funerar care străjuiește mormântul situat în primul rând din acest sector al cimitirului, numele negustorului se află inscripționat în grecește și germană. Locul său de veci e încadrat între mormintele a doi români pe care Zenovie i-a cunoscut și de care a fost foarte apropiat în timpul vieții, boierul oltean Gheorghe Brăiloiu (†1850) și marele filantrop vienez, originar din Craiova, Constantin C. Panadi (†1852).

Două dintre dispozițiile testamentare ale baronului Pop au fost adresate unor comunități ortodoxe. Prima privea donația de 2000 fl. făcută mai demult pe seama fundației hagiciene din Sibiu, și stabilea ca banii să poată reveni așezământului la momentul rambursării (către moștenitori) unui împrumut pe care administratorii așezământului îl obținuseră din partea lui Zenovie Pop⁴⁶. Celalată dorință a testatorului a fost să lase 500 fl. în folosul enoriașilor săraci ai comunității ortodoxe greco-române din Viena⁴⁷. Biserica parohială Sf. Treime, care exista încă din 1786 pe strada Fleischmarkt, chiar în centrul cartierului grecesc al Vienei, fusese restaurată și redecorată în 1858 de baronul Simion Sina, fiul prietenului și protectorului lui Zenovie⁴⁸.

Deviza, formulată în limba franceză, „Mes devoirs avant mes penchants”, pe care baronul Zenovie Constantin Pop și-a ales-o cu prilejul înobilării sale, exprimă principiul etic după care s-a ghidat întreaga viață. Stăruința de a pune întotdeauna datoria înaintea ambițiilor și oricărui înclinații orgolioase a însemnat, de fapt, că și-a însușit plenar moștenirea transmisă de părintele său, evlaviosul și neostenitul filantrop și mecenat Hagi Constantin Pop. Această conștiință a datoriei pe care o avea de împlinit față de biserică și neamul din care provenea rezonază și din formula „de bine voitor, gata spre slujbă”, cu care obișnuia să-și însoțească iscălitura, pe scrisorile expediate episcopiei așezământului fundațional de la Sibiu.

Odată cu preluarea patronajului firmei sibiene, Zenovie Pop și-a asumat, cum am mai spus, și administrarea fondului hagician, îndeosebi prin observarea raportărilor periodice care îi erau adresate cu privire la funcționarea așezământului bisericesc, școlar și filantropic din cartierul Iosefin. În paralel cu avizarea și sancționarea ratiocinului (bugetul anual de venituri și cheltuieli), Zenovie a contribuit la sporirea patrimoniului fundației. Am văzut deja cum s-a materializat această preocupare, prin reparațiile și înzestrările pe care le-a procurat bisericii înaintea mutării sale la Viena.

După ce biserica Buna Vestire fusese prădată și devastată de insurgenți în cursul evenimentelor tumultuoase de la începutul verii anului 1849, intervenția patronului s-a dovedit promptă. Episcopul Andrei Șaguna mărturisea într-o scrisoare către protopopul Sibiului, că „Măria Sa Domnul Zinovie Hagi

Costandin Popp, ca vrednicul clironom (moștenitor, din Ngr. κληρονόμος, *n.n.*) al patronatului de la biserica aceea după moartea părinților lui, s-au îndurat a înzestra din nou acea s(fân)tă casă a Domnului cu sfânt potir și altele⁴⁹. Totodată făcea cunoscută invitația care-i fusese adresată în calitatea de întâistătător al eparhiei de a prelua de la Zenovie Pop patronajul fundației. Transferul acestei funcții a fost statuat printr-un act de donație (*Widmungs – Urkunde*) încheiat între părți în mai 1854⁵⁰. Se convenise ca episcopul să administreze întreg patrimoniul bisericesc și al școlii prin intermediul unei epitropii speciale, compusă din doi asesori consistoriali, avocatul Ioan Onițiu și comerciantul Antonie Bechnițiu.

Între timp, acest patrimoniu mobil și imobil fusese îmbogățit substanțial prin contribuția și mijlocirile lui Zenovie Pop. Decedând în 1852 la Viena negustorul și filantropul Constantin C. Panadi, acesta a lăsat prin testamentul al cărui executor fusese desemnat Zenovie Pop⁵¹ suma de 4000 de florini în valută austriacă⁵², destinată bisericii creștinilor ortodocși români („für die Kirche der orthodoxen christlichen Romanen”) din cartierul Iosefin al Sibului. Era o donație extrem de generoasă, dacă o raportăm, de pildă, la cei doar 1000 fl. dăruiți de Panadi pe seama bisericii ortodoxe din Viena⁵³.

În anul 1853, Zenovie Pop s-a arătat dispus să plătească 1600 fl. pentru răscumpărarea casei parohiale clădită de Stan Popovici pe terenul fundației, și pe care acesta o înstrăinase, vânzând-o unui anume Simon Zeeland. Negocierile purtate de episcopul Andrei Șaguna în numele lui Zenovie Pop au condus la recuperarea imobilului, proprietarul acceptând să-l doneze în schimbul încheierii unui acord de cesiune, prin care urmau să-i fie asigurate pe timpul vieții întreținerea și o rentă anuală de 100 fl.⁵⁴

În 1854, cu ocazia transferului patronajului fundației hagiene episcopului ortodox de la Sibiu, Zenovie a făcut și mai sus amintita donație de 2000 fl., sub forma unor obligațiuni emise de Loteria Statului austriac, pe care le-a înregistrat la oficiul de depuneri din Viena⁵⁵. Aceste lozuri produceau dobânzi anuale și, prin reinvestire de către instituția financiară, câștiguri suplimentare însemnate care s-au acumulat de-a lungul mai multor decenii. Din profiturile astfel obținute, fundația a putut returna lui Zenovie și apoi moștenitorilor acestuia împrumutul de 1113 fl. pe care baronul îl acordase în 1865 pentru a putea fi întreprinse reparații la biserica, școala și casa parohială din cartierul Iosefin. Trebuie

subliniat că împrumutul s-a făcut în condițiile cele mai avantajoase pentru administratorii fundației. Ratiocinurile, precum și corespondența purtată de eforia bisericească cu bancherul familie Pop, Adolf Brüchner, dovedesc că rambursarea s-a realizat abia către anul 1880, exclusiv din dobânzi și câștiguri obținute de pe urma acelor depuneri care nu au trebuit să fie lichidate. La final, șapte din cele opt lozuri pe care Zenovie Pop le-a creat în 1854 au putut fi recuperate de fundație.

Un ultim act important săvârșit de Zenovie Hagi Constantin Pop în ipostaza de binefăcător al românilor ortodocși sibiieni s-a petrecut în anul 1862. Prilejul l-a oferit jubileul pe care se pregăteau să-l serbeze soții Pop la împlinirea unei jumătăți de veac de la căsătoria lor. Zenovie dorea să marcheze evenimentul sărbătoros printr-un gest de mărinimie. La fel cum procedase și în 1854, a depus la Viena în beneficiul fundației patronale suma de 200 fl., sub forma a două obligațiuni emise de Loteria Statului. Condițiile pe care le-a impus privitor la gestionarea acestui fond au fost ca: profitul obținut prin reinvestiri să se transforme în lozuri de loterie similare; din dobânzi să se împărțită în fiecare an la 1/13 ianuarie o sumă de 9,50 florini între săracii bisericii patronale, iar din ceea ce prisosește să fie ajutați studenți săraci dar vrednici, după cum va găsi de cuvință episcopul și consistoriul episcopesc; să li se îngăduie moștenitorilor donatorului „să cerceteze din vreme în vreme, în ce stare să află această aferomă și ce dispoziții s-au urmat cu renta anuală”⁵⁶.

În arhiva parohială se mai găsesc încă și alte mărturii despre generozitatea celui care ajuns la vârsta senectuții se străduia să o mențină la fel de vie cum o manifestase în întreaga sa viață. Îl aflăm trimitând în dar parohilor de la Sibiu veșminte bisericești croite din țesături scumpe la Viena, sau dispunând ca „datoria lui Nicolae Comănescu să se șteargă din catastiful bisericii și să i se ierte cu atât mai mult cu cât acela fiind sărman și datoria a luat-o asupra-și de la socrul său, care a fost atâția ani slujbaş al bisericii fără vreo plată fixă, deci merită această facere de bine”⁵⁷.

Nelipsite sunt însă și dovezile despre felul în care beneficiarii tuturor acestor fapte de mărinimie și-au exprimat profunda recunoștință și admirație față de Zenovie Pop, rugându-se „ca pentru înaintarea binelui sfintei biserici patronale și al întregii națiuni române, Domnul să-i dăruiască încă mulți ani fericți întru această viață, iar după moarte să-l încoroneze cu cununa cea neveștejită a faptelor celor bune, întru Împărăția cerurilor”.

Anexe

№ IV a Inventarului din 1872, pozițiunea a 5-a⁵⁸

Esselenția Ta!

În răspunș la prea cinstită scrisoarea Esselenții Tale, din 30. I. a. cr. mă grăbesc a exprima adâncă mea mulțumire pentru comunicație care ați bine voit a-mi da; lângă aceasta vă rog să mă iertați, că nu v-am deslușit curat gândul meu pentru o faptă folositoare a toată Nații romanilor, în scrisoarea mea din 19. I. a. cr. eu am socotit, ca să mărturisesc recunoștința mea pentru alegerea ca membru honorar la Societatea literară, prin publicație de o carte de obștesc folos, și în acest scop am gândit, că

dacă să va preface cartea D-lui Cernic, de la care vă trimit aici adăogat un exemplariu în traducție populară, mutatis mutandis tot poporu românesc cetind acea carte va lua cunoștință de legiurea supt care să află, și de daturile statistice a Imperiului; bine voiți dară, cercetând cuprinsul acei cartei, să-mi dați o părere despre acela, sau să mă povățuiți, cu ce alt jertfă aș putea fi folositor eu; eu am aici un translator vrednic și Dl. Ansy bucuros îmi tipărește ori ce carte ce-i voi da; gândul meu ieste, a să înființa o publicație folositoare la tot poporul care o va ceti, și de vreme că eu voi țânea toată cheltuială, Esselenția Ta! va hotărî în câte esemplare să să facă o astfel de publicație.

La 1/13 aceștii luni să împlinește întocmai 50 de ani de când sînt căsătorit, și am găsit cu cuviință a prăznui această zi cu o faptă creștinească, drept aceia alătorez Esselenții Tale! aici periclisit (închis în scrisoare, *n. n.*)

2 losuri de la loteria Statului de la 1861 à f. 100. serie 2992./ N° 4. I, 4196 / N° 14. V cu dobândă de 5% de la 1^a Noemvrie a. c. care mă rog să să depune în cassa bisericii patronate după următoarele condiții

Dobânda anuală de f. 9.50 să să împărțească în tot anul la 1/13 Ianuarie întră săracii bisericii patronată.

Întâmplându-să un câștig după planul a acestor losuri, suma câștigată să să îmbrace tot în astfel de losuri și dobânda ce va rezulta până la f. 500 să să împărțească totdeauna la 1/13 Ianuarie fieșcare ană întră săracii bisericii patronată, iară cu prisosul să să ajute ștudenți săraci dar vrednici, după cum va găsi cu cale Episcopul sau conzistoriul episcopesc.

Să aibe drept clironomii mei să cerceteze din vreme în vreme, în ce stare să află această aferomă și ce dispoziții s-au urmat cu renta anuală; iar Esselenția Ta! vei bine voi a porunci reprezentanților bisericii patronată ca să-mi adevereze primirea acestui fond, împreună cu condițiile mai sus atinse, însă și în limba germană.

Dl. Baronu Simon Sina de 6 săptămâni au venit aici și să află sănătos, ieri mi-au făcut vizită Baroneasa și Baronesele; Dl. Baronu Simon au deșchis Sala Sa în Pălat, pentru Diplomați și începe a le da prânzurile obicinuite.

Aceste și adăugând multe închinăciuni de la soția și familia mea, rămâi cu cele mai bune urări pentru sfintele Sărbători și Anu nou,

al Esselenții Tale!

În Hristos plecat fiu

și gata slugă,

Zenobie H. C. Pop

Vienna în 2. Ianuarie 862.

(cu creion roșu) 26/XII 1861⁹⁹

N^o pr. 439

Prea cinstite păr. Protopópe!

Scrisórea Măriei Sale Domnului Patronu al bisericei de la Bunavestire din Suburbiul Iosefinu alu Sibiiului Sinobie Popu din Viena dt. 2 Ianuar. '861 cal. nou. (calendar nou *n.n.*) dimpreună cu doă obligații de câte 100 fl. = 200 fl. de la loteria statului din a. 1861, țî-o trimitu în Originalul său spre acelu scopu, ca

la 1-lea Ianuar. '862 la Sfânta Liturghie să se facă rugăciuni pentru Ctitoru și Doamna și familia lui;

ca după Liturghie să se vestească poporului motivul rugăciunelor ce s-au făcut pentru lăudatul ctitor și familia lui, prin o cuvântare bisericască;

ca poporului să se vestească fundația de 200 fl. pe seama săracilor spre viitoriu;

ca acum să se iee 10 fl. val. austr. din banii bisericei și după Liturghie să se împartă între săraci;

partea scrisórei, carea sună despre Jubileul de 50 de ani și despre fundația de 200 fl. să se petreacă în Protocolul bisericei, care însăși scrisóre să se păstreze între hârtiile prețuite ale bisericei;

ca precinstia Ta fără zăbavă să conchiemi pre Domnii Epitropii bisericești și să pertractați cuprinsul scrisórei potrivit făcând celor cuprinse întrânsa.

Se înțelege de la sine, că astfelu are a se tracta acest obiectu, ca lucrarea Epitropească cu gratulație să sosească la suslăudatul ctitoru până la ajunul anului nou după calendarul nostru.

Sibiiu 26 Dec. '861

Andreiū Epc.

⁶⁰Măria Ta,

A Măriei Tale prea prețuită scrisoare din 2ă Ianuariu 1862. c.n. îndreptată cătră Esselenția Sa Prea sfințitului nostru Părinte Episcopu Andreiū Baronu de Șaguna ..., [ne-a dezvăluit felul] în care Măria Ta înmulțești prea însămnatul număr de fapte mărețe, adevăratu creștinești arătate Biserecei susu-numite, poporului țitoriu de dânsa și scólei afletore lângă ea atât de cătră

fundatorii ei, neuitații părinți ai Măriei Tale, cât și de cătră Măria Ta însuși cu nespusă marinositate; prin care Măria Ta alinându acum și durerile săracilor și grijindu și pentru subsistința studenților vrednici de ajutoriu ai datu din nou dovada despre adevăratu nobilulu simțământu, care îți încalzește sufletulu în favorea pătimindei omeniri și a înaintărei binelui publicu; prin care așeadară sternezi (eternizezi, *n. n.*) Măria Ta serbarea acelei zile prea fericite, în care ai încheiatu o căsătorie atât de norocôsă, cât Te bucuri a număra acum alu cincizecilea anu alu ei, cât pe lângă Măria Ta și prea stimata-ți soție saltează de bucurie o familie atât de numărôsă și în totă privința bine cuvântată și iubilează întregu poporul biserecei desumite, știindū că trupina (tulpina, *n. n.*) care a produsu fericirea lui cea sufltească, nu se va usca nici odată; – aceea scrisore Prea Mărite Domnule, care pune cunună umanelorū fapte prin care atâta ați escelatū, ni s-a împărțășit noă subscrișilorū reprezentanți ai Biserecei patronate de cătră Esseleția Sa, Prea sfințitulū nostru părinte Episcopū în 26 Dechiemvrie 1861 c. v. Nr. pres. 439. Adevierindū noi așeadară primirea scrisorei desū-menționată și a acuselorū ei, asigurându pe Măria Ta despre aceea, că vomū împlini cu totă acuratețea și cu bucurie sufltească atât dispozițiunile făcute de cătră Măria Ta în privința fundațiunei de 200 f. cât și imbiațiunile Esseleției Sale, apoi esprimându Măriei Tale în numele săracilor de la Bisereca patronată cea mai cordială mulțămită pentru ajutoriulu promisū, poftimū din adânculu inimilorū nōstre, ca atotputerniculū Dumnezeu, care v-au învrednicitū a ajunge alu cincizecilea anu alu căsătoriei, să vă lase a o continua tot în această legătură sfântă până la cele mai adânci bătrânețe spre bucuria întregii familii și spre mângăerea neamului omenescū!!!

Ai Măriei Tale
plecați servi
Sibiu în 27 Dec. 861.

N. N.
N. N.
N. N.

Note:

- George Oprescu, *Grafica românească*, vol. I (București: Fundația Română pentru Literatură și Artă, 1942), 93.
- În prezent se găsește la Biblioteca Academiei Române.
- Dumitru Z. Furnică, *Din istoria comerțului la Români, mai ales băcănia, publicațiune de documente inedite 1593-1855, bogat ilustrată* (București, 1908), pl. 4.
- De la P. Mateescu ne-au rămas și câteva portrete ale mitropolitul Andrei Șaguna.
- [https://www.parlament.gv.at/WWER/PARL/J1848/Popp.shtml# \(28.02.2020](https://www.parlament.gv.at/WWER/PARL/J1848/Popp.shtml# (28.02.2020)
- Martin Hochmeister, *Sibiu 1790. Primul ghid turistic din România*, traducere de Victor Ciobanu (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2006), III, IV.
- Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri și negustori olteni și munteni către Casa de negoț sibiuană Hagı Pop, cu note genealogice asupra mai multor familii* (formând volumul VIII din „Studii și documente cu privire la Istoria Românilor”) (București, 1906), IV, LIII, LVIII.
- Adrian Cristea, „Români în Sibiu anul 1826”, *Transilvania*, nr. 10, (1941): 721. Pe harta Sibiului de la 1882/83, desenată de Johann Böbel, imobilul la care facem referire, situat în Piața Mare (Grosser Ring), figura la nr. 12 (în prezent nr. 6), pe latura unde se află Palatul Brukenthal și învecinat cu Casa Albastă. Așa cum menționează și Adrian Cristea, începând din 1884 clădirea a devenit sediul Casei Generale de Economii (Hermannstädter Allgemeine Sparkasse). În cealaltă casă din cetate care a aparținut familiei Hagı Constantin Pop, de pe strada Măcelarilor (Fleischer Gasse / Mitropoliei) nr. 12 (în prezent nr. 19), a locuit între 1863-1903 Zaharia Boiu.
- Ibid.*, 719. Este vorba despre grădina de pe Schewis Gasse (Schewis Gasse / Carmen Sylva // B-dul Victoriei, nr. 38), cumpărată de mitropolitul Andrei Șaguna, pe care a fost construită mai târziu Reședința mitropolitană de vară.
- Fotografia *boltei*, adică a prăvăliei deschise la parterul casei lui Hagı C. Pop, a fost reprodusă de Dumitru Z. Furnică. *Din istoria comerțului*, 533.
- Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, IV.
- D. Z. Furnică, „Călătoria lui Zenovie Hagı Costandin Pop, șeful casei de bancă cu acest nume din Viena, la Paris și Londra în anii 1826 și 1827”, în *Documente privitoare la Comerțul Românesc (1473-1868)* (București, 1931), 465, 466.
- Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, V.
- Nestor Camariano, „L'organisation et l'activité culturelle de la Compagnie des marchands grecs de Sibiu”, *Balcenia*, nr. VI (1943): 236.
- Ibid.*, 235.
- Loredana Dascăl, *Din arhiva Companiei Negustorilor Greci din Sibiu (1453-1895): texte epistolare grecești* (Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2013), 20, 21.
- Camariano, „L'organisation et l'activité culturelle”, *Balcenia*, 225.
- N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Vol. II (București, 1901), 40.
- Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, VI.
- N. Iorga, *Contribuții la Istoria Literaturii Române la începutul secolului al XIX-lea, III. Scriitori greci cu un adaus despre scriitori bisericesti* (București, 1906), 3.
- Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, VI.

22. N. Iorga, *Contribuții la Istoria învățământului în țară și străinătate (1780-1830)* (București, 1906), 16, 17.
23. Ibid.
24. Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, 168.
25. Într-un raport al Generalului locotenent Dominik Tomiotto de Fabris, comandantul trupelor de artilerie din Transilvania, se menționa că negustorul român Hagi Constantin Pop din Sibiu era interpret imperial, în serviciul armatei habsburgice.
26. Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, 169. Este vorba de Regimentul 31 Infanterie Benjovskij, din Timișoara. A se vedea George Potra, „Un român din Sibiu, Zenovie Pop, director al Băncii Naționale din Viena”, *Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena* (1966), 91.
27. Iorga, *Scrisori de boieri și negustori*, 179.
28. Ibid.
29. Potra, „Un român din Sibiu, Zenovie Pop”, p. 94.
30. Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, Vol. II (1717-1808) (București, 1910), 448.
31. Iorga, *Contribuții la Istoria Literaturii Române*, 2-4; Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simionescu, *Bibliografia românească veche*, Vol. III (1809-1830) (București, 1936), 251-262.
32. Furnică, „Călătoria lui Zenovie Hagi Costandin Pop”, 465.
33. Anastase N. Hâciu, *Aromânii: comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație* (Focșani: Tipografia „Cartea Putnei”, 1936), 357.
34. Neagu Djuvara (coord.), *Aromânii. Istorie, limbă, destin*, Ed. a II-a revăzută (București: Humanitas, 2012), 140.
35. Alexandru Papadopol-Calimah, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, An. 3, Vol. 6, Fascicula 1 (1886), 131 și urm.; *apud* Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, 40, n. 4.
36. Dumitru Z. Furnică, „Călătoria lui Zenovie Hagi Costandin Pop”, 481.
37. Ibid., 486-487.
38. <https://www.parlament.gv.at/WWER/PARL/J1848/Popp.shtml#> (28.02.2020)
39. *Handels- und Gewerbe-Adressbuch der österreichischen monarchie, enthaltend die Adressen von Wien, 1848* (Wien, 1848), 43; https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Hoher_Markt_8-9 (3.04.2020); Mai târziu biroul a fost mutat pe Wollzeile nr. 772 (în prezent nr. 5).
40. Furnică, *Din istoria comerțului la Români*, XXXV.
41. *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich. Für Das Jahr 1856, Zweiter Theil* (Wien: Aus Der Kaiserlich – Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1856), 120.
42. Într-o scrisoare, păstrată (în copie) în Arhiva Fundației Hagi C. Pop, care i-a fost adresată la 1 noiembrie 1862 de la Sibiu, din partea parohului și consiliului epitropesc, precum și a credincioșilor ortodocși români din cartierul Iosefin, Zenovie Pop este felicitat pentru ridicarea la ragul baronatului.
43. Zenovie Pop își exprima, în 2. ianuarie 1862, recunoștința pentru această alegere, într-o scrisoare (păstrată în Arhiva Fundației Hagi C. Pop) expediată din Viena mitropolitului Andrei Șaguna, primul președinte al Asociației.
44. George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Vol. III, (Sibiu, 1891), 252.
45. Margit Maria Havlik, *Der Sankt Marxer Friedhof. Die griechisch-orthodoxe Abteilung*, Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie aus der Studienrichtung Byzantinistik und Neogräzistik eingereicht an der Universität Wien (Wien, 2006), 55, 61. (https://www.byzneo.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/i_byzneo/abschlussarbeiten_stassinopoulou/Diplomarbeit_Havlik_Margit_Der_Sankt_Marxer_Friedhof..pdf)
46. <https://www.univie.ac.at/wienergriechen/ausgabe/details.php?stiftungsId=22>
47. <https://www.univie.ac.at/wienergriechen/ausgabe/details.php?stiftungsId=253>
48. Ion Nistor, „Bisericile și școala greco-română din Viena”, *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, seria III, tomul XIII (1932-1933): 76, 94.
49. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Scrisoarea episcopului Andrei adresată protopopului Ioan Panovici, la 23 februarie 1850.
50. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. „Widmungs – Urkunde” (în germană), datat la 10.05.1854.
51. Maria A. Stassinopoulou, „Endowmenst as Instruments of Integration and Memory in an Urban Environment: The Panadi Building in Vienna”, în Olga Katsiardi-Hering (coord.), Maria A. Stassinopoulou (coord.), *Across the Danube: Southeastern Europeans and Their Travelling Identities (17th-19th C.)* (BRILL, 2016), 177, 179.
52. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Actul de donație al lui Costandin Constantin Panadi (5.08.1852); Act referitor la fundația Panadi (în germană), 1853.
53. <https://www.univie.ac.at/wienergriechen/ausgabe/details.php?stiftungsId=157>
54. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. „Tessie” (24.08.1853); „Îndatorire...” (13/25.07.1853).
55. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. „Widmungs – Urkunde”
56. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Scrisoare adresată de Zenovie Pop mitropolitului Andrei Șaguna, la 2 ianuarie 1862.
57. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Scrisoare expediată de Zenovie Pop, în ianuarie 1862, epitropilor bisericii patronale.
58. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Scrisoarea, redactată de mână, cu cerneală neagră, în caractere chirilice, poartă semnătura lui Zenovie Hagi Constantin Pop, fiind adresată de la Viena episcopului Andrei Șaguna.
59. *Arhiva Fundației Hagi C. Pop*. Scrisoarea redactată de mână, cu cerneală neagră, în caractere chirilice este semnată de episcopul Andrei Șaguna, care o adresează lui Ioan Panovici, protopop al tractului Nocrich și paroh în suburbiul Iosefin.

60. *Arhiva Fundației Hagii C. Pop*. Ciorna scrisorii redactată de mână, cu cerneală neagră, în caractere chirilice, prin care parohul Ioan Panovici și epitropii consistoriali Ioan Oțișu și Antonie Bechnițiu mulțumesc în numele parohiei pentru donația făcută de Zenovie Pop.

Bibliography:

- Arhiva Fundației Hagii Constantin Pop [The Archive of Hagii Constantin Pop Foundation]*, The “Annunciation” Church of Sibiu.
- Barițiu, George, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă [Remarkable Moments of Transylvanian History, Going Back Two Hundred Years]*, Vol. III, Sibiu, 1891.
- Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, *Bibliografia românească veche*, Vol. II (1717–1808) [*Ancient Romanian Bibliography*, Second Volume]. Bucharest, 1910.
- Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, Simionescu, Dan, *Bibliografia românească veche*, Vol. III (1809–1830) [*Ancient Romanian Bibliography*, Third Volume]. Bucharest, 1936.
- Camariano, Nestor, “L’organisation et l’activité culturelle de la Compagnie des marchands grecs de Sibiu” [“The Organization and Cultural Activity of The Greek Merchants’ Company in Sibiu”]. *Balcenia*, no. VI, (1943).
- Cristea, Adrian, “Românii în Sibiu anul 1826” [“The Romanians of Sibiu, in the year 1826”]. *Transilvania*, no. 10 (1941).
- Dascăl, Loredana, *Din arhiva Companiei Negustorilor Greci din Sibiu (1453–1895): texte epistolare grecești [Form the Archive of the The Greek Merchants’ Company in Sibiu (1453–1895): Greek epistolary texts]*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2013.
- Djuvara, Neagu (coord.), *Aromânii. Istorie, limbă, destin [The Aromanians. History, Language, Destiny]*, Second, Revised Edition. Bucharest: Humanitas, 2012.
- Furnică, Dumitru Z., *Din istoria comerțului la Români, mai ales băcănii, publicațiune de documente inedite 1593–1855, bogat ilustrată [Form the History of Commerce at the Romanians]*. Bucharest, 1908.
- Furnică, D. Z., “Călătoria lui Zenovie Hagii Costandin Pop, șeful casei de bancă cu acest nume din Viena, la Paris și Londra în anii 1826 și 1827”, *Documente privitoare la Comerțul Românesc (1473–1868) [Documents Regarding Romanian Commerce (1473–1868)]*. Bucharest, 1931.
- Handels- und Gewerbe-Adressbuch der österreichischen monarchie, enthaltend die Adressen von Wien, 1848*. Wien, 1848.
- Havlik, Margit Maria, *Der Sankt Marxer Friedhof. Die griechisch-orthodoxe Abteilung [The St. Marx Cemetery. The Greek Orthodox Section]*, Diplomarbeit zur Erlangung des Magistergrades der Philosophie aus der Studienrichtung Byzantinistik und Neogräzistik eingereicht an der Universität Wien. Wien, 2006.
- Hâciu, Anastase N., *Aromânii: comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație [The Aromanians: Commerce, Industry, Arts, Expansion and Civilization]*. Focșani: Tipografia „Cartea Putnei”, 1936.
- Hochmeister, Martin, *Sibiu 1790. Primul ghid turistic din România [Sibiu 1790. The first tourist guide in Romania]*. Translated by Victor Ciobanu. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2006.
- Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich. Für Das Jahr 1856, Zweiter Theil*, Wien 1856, Aus Der Kaiserlich – Königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688–1821) [The History of Romanian Literature in the Eighteenth Century (1688–1821)]*, Second Volume, Bucharest, 1901.
- Iorga, N., *Contribuții la Istoria învățământului în țară și străinătate (1780–1830) [Contributions to the History of Education in the Country and Abroad (1780–1830)]*. Bucharest, 1906.
- Iorga, N., *Contribuții la Istoria Literaturii Române la începutul secolului al XIX-lea, III. Scriitori greci cu un adaus despre scriitori bisericești [Contributions to the History of the Romanian Literature at the Beginning of the Nineteenth Century, III. The Greek Writers, with an Appendix on the Church Writers]*. Bucharest, 1906.
- Iorga, N., *Serisori de boieri și negustori olteni și munteni către Casa de negoț sibiiană Hagii Pop, cu note genealogice asupra mai multor familii (forming volume eight from “Studii și documente cu privire la Istoria Românilor”) [Letters by boyars and merchants from Oltenia and Wallachia to Hagii Pop Commerce House of Sibiu]*. Bucharest, 1906.
- Nistor, Ion, „Bisericile și școala greco-română din Viena” [“The Churches and the Greek-Romanian School of Vienna”], în *Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, Series Three, Tome Thirteen (1932–1933).
- Opreșcu, George, *Grafica românească [Romanian Graphics]*, volume I. Bucharest: Fundația Română pentru Literatură și Artă, 1942.
- Papadopol-Calimah, Alexandru, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, Year 3, Volume 6, Fascicle 1 (1886).
- Potra, George, „Un român din Sibiu. Zenovie Pop, director al Băncii Naționale din Viena” [“A Romanian from Sibiu, Zenovie Pop, Director of the National Bank of Vienna”]. *Almanahul parohiei rotodoxe române din Viena* (1966).
- Stassinopoulou, Maria A., “Endowments as Instruments of Integration and Memory in an Urban Environment: The Panadi Building in Vienna”, în Katsiardi-Hering, Olga (coord.), Stassinopoulou, Maria A. (coord.), *Across the Danube: Southeastern Europeans and Their Travelling Identities (17th–19th C.)*, BRILL, 2016.